

3. Банківське право України: навч. посібник. авт.: Жуков А.М., Іоффе А.Ю., Кротюк В.Л., Пасічник В.В., Селіванов А.О. та ін. / За заг. ред. Селіванова А.О. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2000. – 384 с.
4. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів: монографія / [Смовженко Т. С., Кіреєв О. І., Другов О. О. та ін.]; під ред. Т. С. Смовженко. – К.: УБС НБУ, 2008. – 231 с.
5. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент) / Под ред. доктора экон. наук, профессор О.И. Лаврушина. – М.: Юристь, 2003 – 688 с.
6. Фінансовий менеджмент: Підручник/ В.М. Шелудько. - К.: Знання, 2006. - 439 с. - (Вища освіта ХХІ століття)

УДК: 330.145:005.8

Бетехтіна Л.О.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. В умовах нестабільності зовнішнього середовища, яке характеризується посиленням конкуренції, інфляційними процесами, кризою платежів, обмеженням джерел фінансування виробничої діяльності підприємств, недосконалим нормативно-правовим регулюванням, особливо актуальними стають питання забезпечення підприємств необхідними оборотними коштами, їх ефективного використання. Від цього залежать можливості виконання виробничої програми підприємства, дотримання обов'язків перед покупцями, забезпечення стійкого фінансового положення й створення умов для подальшого конкурентоспроможного розвитку підприємства.

Аналіз публікацій і досягнень за вказаною проблемою показує, що питання визначення природи та сутності оборотного капіталу завжди було одним з найбільш дискусійних і складних. Проблемам формування та використання оборотного капіталу, оптимізації його обсягів та структури присвячені роботи відомих вітчизняних і закордонних вчених: Ф. Модільяні, М. Міллера, Ю. Бріггема, Е. Нікбахта, Дж.К. Ван Хорна, Дж.К. Шима, Дж.Г. Сігела, С. Росса, В.В. Ковальова, О.С. Стоянової, І.О. Бланка, М.С.Абрютіної, Н.М. Ушакової, Л.О. Лігоненко, Н.О. Власової, В.А. Сідун.

Метою статті є подальше наукове дослідження обґрунтованості та правильності вибору факторів, що впливають на розмір та ефективність використання оборотних коштів підприємств, вплив цих факторів на склад і структуру обігових коштів підприємств різних галузей.

Викладення основного матеріалу. Ефективність використання оборотних коштів залежить від багатьох чинників, які можна розділити на зовнішні, які мають вплив незалежно від інтересів підприємства, і внутрішні, на які підприємство може і повинне активно впливати. До зовнішніх чинників можна віднести такі, як загальноекономічна ситуація, податкове законодавство, умови отримання кредитів і процентні ставки за ними, можливість цільового фінансування, участь в програмах, що фінансуються з бюджету. Ці і інші чинники визначають рамки, в яких підприємство може маніпулювати внутрішніми чинниками раціонального руху оборотних коштів.

На сучасному етапі розвитку економіки до основних зовнішніх чинників, що впливають на стан і використання оборотних коштів, відносять такі, як криза неплатежів, високий рівень податків, високі ставки банківського кредиту [3].

Внутрішні фактори, що впливають на розмір власних оборотних коштів, можна умовно розділити на групи: виробничі, організаційні, економічні.

Виробничі фактори відображають розміри виробничих запасів по матеріально-речовинному складі, є об'єктом техніко-економічного нормування й планування. Організаційні фактори визначають умови поставок матеріалів, сировини, тривалість виробничого циклу, запаси незавершеного виробництва, організацію грошових розрахунків.

Економічні фактори впливають на величину грошових витрат на виробництво. Тому ефективне управління оборотними коштами повинно враховувати вплив таких факторів:

1) виробничих:

- обсяг і вид виробленої продукції;
- темпи зростання виробництва;
- тривалість виробничого циклу;

2) організаційних:

- умови поставок матеріальних ресурсів;
- величина інтервалу поставок;
- розміри партій, що поставляються;
- віддаленість постачальників;
- сезонність виробництва;
- умови реалізації продукції;
- швидкість документообігу.

3) економічних:

- величина доданої вартості;
- інфляційні процеси;
- стан кон'юнктури ринків поставок матеріалів і збуту готової продукції.

Фактори, що впливають на ефективність використання оборотних коштів також можна класифікувати за наступними принципами:

- по широті впливу й ступеню керованості;
- по впливу на величину оборотних коштів;
- по залежності від діяльності підприємства;
- загальноекономічні фактори;
- економіко-організаційні фактори;
- фактори, пов'язані з технічним прогресом;
- фактори, що підвищують величину оборотних коштів;
- фактори, що сприяють зниженню оборотних коштів;

Склад оборотних коштів у різних галузях господарства може мати певні особливості. Так, у виробничій сфері основні статті оборотних коштів - це сировина, основні матеріали, незавершене виробництво, готова продукція. В окремих галузях промисловості є статті оборотних коштів, що характерні лише для них. Так, у металургійній промисловості в оборотних коштах враховується змінне обладнання, а у добувних галузях до витрат майбутніх періодів включають витрати на гірничопідготовчі роботи. Структура оборотних коштів - це питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів. Структура оборотних коштів має значні коливання в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг), проведення розрахунків.

Якщо розглядати структуру оборотних коштів в окремих галузях промисловості, то слід зазначити, що у вугільній промисловості значну питому вагу займають витрати майбутніх періодів. Це пояснюється відносно великими підготовчими витратами, що передують видобутку корисних копалин (планування майбутніх розробок, розкривні роботи, облаштування шахт та інші) [2].

Величина обігових коштів торговельного підприємства залежить від багатьох факторів. Основними із них є:

1. Обсяг та асортиментна структура товарообігу. Чим більший обсяг товарообігу, тим більша потреба в обігових коштах. Асортиментна структура товарообігу визначає терміни обігу товарів, величину товарних запасів. Якщо ширший асортимент товарів, то більша тривалість обігу, більша величина товарних запасів, більша і потреба в обігових коштах.

2. Умови та частота завозу товарів. Віддаленість постачальників товарів викликає необхідність завозу великих партій товарів та збільшує потребу в обігових коштах, і навпаки, якщо товари частіше завозяться, то менші розміри запасів та менша потреба в обігових коштах.

3. Організація комерційної роботи. Якщо на торговельному підприємстві добре налагоджена маркетингова діяльність, товари закупаються з врахуванням попиту, зі знанням кон'юнктури ринку, і тоді товари швидко реалізуються, потреба в обігових коштах зменшується.

4. Організація розрахунків за товари з постачальниками. Форми розрахунків (акцепт, акредитив, чек), територіальна віддаленість постачальників визначає величину обігових коштів, які обслуговують розрахунки [4].

У легкій і харчовій промисловості характерною особливістю є значна матеріаломісткість продукції. Отже, високою є питома вага оборотних коштів у запасах сировини й основних матеріалів. Машинобудування та металообробка відрізняються значною трудомісткістю, складністю виробничих процесів, значною тривалістю виготовлення продукції. У цій галузі висока питома вага оборотних коштів, авансованих у незавершене виробництво. У нафтохімічній промисловості високою є частка оборотних коштів, вкладених у відвантажені товари. Це пояснюється тим, що технологічно процеси в цій галузі нетривалі і значна частина виготовленого продукту перебуває на шляху до споживача. Зміни в управлінні економікою відчутно вплинули на структуру оборотних коштів промислових і непромислових підприємств України.

Функціонування оборотних коштів розпочинається з моменту їх формування і розміщення. Рациональне розміщення як складова управління оборотним капіталом має певні особливості не лише в різних галузях, а навіть і на різних підприємствах однієї галузі. Визначальними тут є такі чинники: вид господарської діяльності, обсяг виробництва; рівень технології та організації виробництва; термін виробничого циклу; система постачання необхідних товарно-матеріальних цінностей і реалізації продукції та ін.

Співвідношення оборотних коштів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системи розрахунків. Для забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції необхідно досягти оптимального співвідношення оборотних коштів у сфері виробництва й обігу. При цьому підприємство зацікавлене у зменшенні оборотних коштів у сфері обігу за рахунок поліпшення системи постачання, раціональніших форм розрахунків [5].

Так, для підприємств України за різними видами економічної діяльності (табл.1) співвідношення у структурі між складовими оборотного капіталу відрізняється для різних галузей. Досить велика частка оборотного капіталу в запасах товарно-матеріальних цінностей спостерігається у сільському господарстві, роздрібній торгівлі та ремонті, а також у фінансовій діяльності, у всіх галузях народного господарства частка дебіторської заборгованості складає від 40% до 70% - найбільша частка за цим видом обігових коштів діяльність пов'язана з оптовою торгівлею та посередництвом, торгівля, операції з нерухомим майном.

В той же час доля поточних фінансових інвестицій в структурі оборотного капіталу досить велика у таких сферах як фінансова діяльність, охорона здоров'я та діяльності

готелів та ресторанів (біля 20%). У освіті, діяльності транспорту та зв'язку, наданні комунальних та індивідуальних послуг від 29% до 15% оборотних коштів знаходяться в формі грошей.

Інші оборотні активи займають у структурі коштів обертання від 7% до 1% у всіх видах економічної діяльності.

На даний час найактуальнішим фактором стає рівень інфляції в умовах постійного зростання цін. Вплив інфляції на оборотні кошти підприємства дуже багатогранний: вона має безпосередній і непрямий вплив. Прямий вплив характеризується знеціненням оборотних коштів за час їхнього обороту, тобто після завершення обороту підприємство фактично не одержує авансовану суму оборотних коштів у складі виторгу від реалізації продукції.

Непрямий вплив виражається в уповільненні обороту коштів через кризу неплатежів, багато в чому обумовленого інфляцією. До інших причин виникнення кризи варто віднести зниження продуктивності праці; крайню неефективність виробництва; невміння окремих керівників пристосуватися до нових умов: шукати нові рішення, змінювати товарний асортимент, знижувати матеріало- і енергоємність виробництва, реалізуючи зайві і непотрібні активи; нарешті, недосконалість законодавства, що дозволяє безкарно не платити по боргах.

Таблиця 1

Структура оборотних активів за видами економічної діяльності за 2010 р. по Україні (%)

	Оборотні активи— всього	У тому числі				
		в запасах ТМЦ	дебіторська заборгованість	поточні фінансові інвестиції	грошові кошти	інші оборотні активи
Усього, у тому числі:	100	22	62	8	6	3
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	100	42	50	1	6	2
промисловість	100	25	65	2	5	3
будівництво	100	19	61	8	6	6
торгівля; ремонт автомобілів	100	18	67	8	5	3
торгівля автомобілями та мотоциклами	100	18	62	13	5	2
оптова торгівля і посередництво	100	16	70	8	4	3
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	100	50	37	3	7	3
діяльність готелів та ресторанів	100	14	54	16	13	3
діяльність транспорту та зв'язку	100	19	59	1	18	3
фінансова діяльність	100	34	40	20	6	1
операції з нерухомим майном, оренда	100	12	67	12	6	4
освіта	100	11	53	2	29	4
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	100	17	49	18	12	4
надання комунальних послуг; діяльність у сфері культури	100	9	63	6	15	7

З метою боротьби з неплатежами і надання фінансової підтримки значні кошти виділяються на поповнення оборотних коштів підприємств. Однак не завжди виділені кошти використовуються по призначенню, що має також сильний інфляційний ефект.

При існуючих темпах інфляції отриманий підприємством прибуток доцільно направляти насамперед на поповнення оборотних коштів. Темпи інфляційного знецінення оборотних коштів приводять до зниження собівартості і перетоку їх у прибуток, де відбувається розпилення оборотних коштів на податки і невиробничі витрати.

Висновки: в результаті дослідження було виявлено, що вплив факторів на розмір оборотних коштів підприємства не однозначний та потребує ретельного вибору методичного інструментарію до його оцінки. Також необхідно враховувати можливий вплив факторів один на одного та їх взаємозалежність від рішень, що приймаються в системі управління оборотними засобами.

Подальшого дослідження потребує поглиблена розробка процесу визначення впливу факторів на ефективність управління оборотними коштами підприємств з урахуванням їх вагомості у тій чи іншій галузі народного господарства.

Анотація

Розглянуті фактори, що впливають на структуру та розміри оборотних засобів на підприємствах різних галузей народного господарства. Визначені найбільш значимі фактори на сучасному етапі розвитку економіки.

Ключові слова: оборотні кошти підприємств, статті оборотних коштів, структура оборотних коштів.

Аннотация

Рассмотрены факторы, которые влияют на структуру и размеры оборотных способов на предприятиях разных отраслей народного хозяйства. Определены факторы на современном этапе развития экономики.

Ключевые слова: оборотные средства предприятий, статьи оборотных средств, структура оборотных средств.

Annotation

The factors which influence the structure and size of turnover means at the enterprises of different branches of country economy are considered. The most important factors at the present stage of economy's development are determined.

Key words: turnover costs of the enterprises, different items of turnover costs, structure of turnover costs.

Список використаної літератури:

1. Бланк И.А. Управление активами. – К.: “Ника-Центр”, Эльга, 2000. – 720 с.
2. Економіка підприємства: Підручник: У 2 т. / За ред. С.Ф. Покропивного. – К.: Вид-во “Хвиля-Прес”; Донецьк: Мале підприємство “Поиск”; Т-во книголюбів, 1995. – Т. 1. – 400 с.
3. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К: Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
4. Экономика и организация деятельности торгового предприятия / Под общ. ред. А.Н. Соломатина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 292 с.
5. Іваницька О.В. Управління фінансовою стійкістю підприємств в умовах реструктуризації галузі [Текст] / Олена Віталіївна Іваницька. – К.: ТОВ ДКС центр; 2009. – 276 с.